

*De Diagoonwoningen
blijken zowel een
ruimtelijk als een
sociaal experiment*

Iconische huizen in Nederland

De Diagoonwoning: ideaal wonen, maar dan anders

Eind jaren zestig raakt Nederland in rep en roer. Het zijn de jaren van ontkerkelijking, secularisering en ontzuiling. Men eist meer vrijheid en democratisering. Ook de opvattingen over wonen en stedenbouw veranderen drastisch. De jaren zeventig worden de glorie-dagen voor inspraak en participatie van gebruikers en bewoners. De Diagoonwoningen in Delft zijn een bijzonder voorbeeld van deze kentering. Eén eigenaar is lid van Iconic Houses en deze woning kan op afspraak bezocht worden.

Tekst Robert von der Nahmer | Fotografie Jan Bartelsman

Huis = karkas + invulling, dat is het motto waaronder architect Herman Hertzberger in 1968 een experimentele gezinswoning ontwikkelt. Een woonvorm 'die ieder zoveel mogelijk zichzelf laat zijn'. In opdracht van de Stichting Experimentele Woningbouw worden in 1971 acht van deze woningen in de naoorlogse uitbreidingswijk Buitenhof in Delft gerealiseerd.

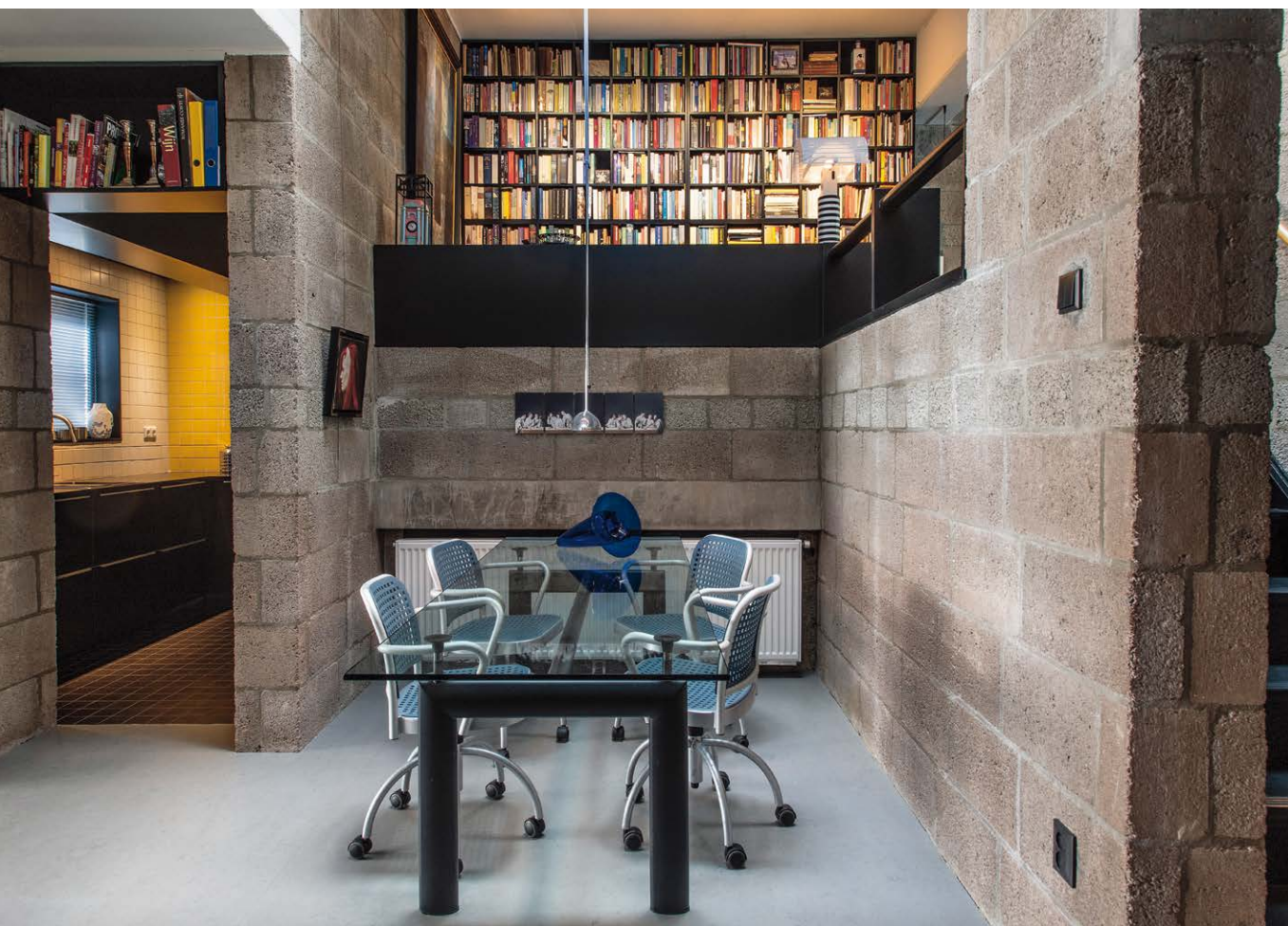
Prototype

Volgens Herman Hertzberger moeten de woningen als een prototype beschouwd worden dat in de werkelijkheid getest kan worden. Het uitgangspunt is dat de woningen in principe een zogenaamd halfproduct zijn. Bewoners moeten de huizen zelf kunnen indelen, uitbreiden, afbouwen en inrichten. Dit al naargelang hun functionele en emotionele woonwensen. 'Zo'n woning moet geen apparaat zijn, zoals een scheerapparaat', zegt Hertzberger, 'maar een instrument, zoals een viool die pas gaat klinken in de hand van de gebruiker'. Voor Hertzberger is het van belang dat er een context geboden wordt die mensen aanmoedigt om de woning naar hun eigen ideeën en behoeften te vormen. Emancipatie staat hem voor ogen, geen conformeren.

Robert von der Nahmer is architect en eigenaar van een Diagoonwoning in Delft. Hij is afgestudeerd aan de Koninklijke Academie van Beeldende Kunsten in Den Haag en de Academie van Bouwkunst en Stedenbouw in Rotterdam. Hij was architect bij Alkemade & Von der Nahmer en het multidisciplinaire ontwerpbureau ProForma. Tot 2021 was hij coördinator van de beroepspraktijk en de pre-masters van de Rotterdamse Academie van Bouwkunst, waar hij ook doceerde. Het huis aan de Gebbenlaan 32 is op afspraak te bezichtigen, zie www.diagoonwoningdelft.nl

ROBERT VON DER NAHMER

Veranderende inzichten

Dat uitgangspunt komt niet uit de lucht gevallen. Eind jaren zestig is de woningnood als gevolg van de Tweede Wereldoorlog grotendeels gelenigd. Tegelijkertijd is er in toenemende mate een besef ontstaan dat omschreven wordt als 'woningnood'. Het rigide modernisme in architectuur en stedenbouw, met de uniformiteit van woningen en de scheiding en zoning van stedelijke functies, wordt gezien als de desintegratie van de stad en als een bedreiging van het individu. Er worden nieuwe ontwerpconcepten ontwikkeld waarin de mens centraal staat. Ook Hertzberger zoekt naar een andere ontwerphouding, opdat er een architectuur ontstaat, waarbij de gebruiker zelf 'aan de macht is'. Een ontwerpfilosofie die bekend is geworden onder de term structuralisme.

Baas in eigen huis

Die menselijke maat is het uitgangspunt voor de Diagoonwoningen. De woningen zijn tamelijk simpel van opzet en bestaan uit een tweetal vaste kernen: trappen en natte ruimten. Daaromheen bevindt zich een aantal vloeren rond een vide, steeds een halve verdieping verspringend, die door Hertzberger de 'leefplekken' genoemd worden. Deze plekken kunnen

in principe elke gewenste functie krijgen: wonen, slapen, studeren, eten en dergelijke. De centrale vide noemt Hertzberger de woonhal: de plek waar de bewoners op verschillende verdiepingen hun eigen plek kunnen maken en toch met elkaar in verbinding blijven. Het contrast met conventionele woningen is groot, omdat daar elke ruimte een specifieke bestemming heeft.

Experiment

De Diagoonwoningen blijken zowel een ruimtelijk als een sociaal experiment. Ze bieden veel mogelijkheden, maar vragen ook wat van de bewoners. De woningen worden veranderd, aangepast en actief toegeëigend. Tegelijkertijd beïnvloeden de woningen de bewoners in hun manier van leven, beleven en hun onderlinge verhoudingen. Niet alle bewoners zijn bereid of in staat het wonen op de andere manier van leven in te richten. Een deel van de woningen is daarom conventioneel ingevuld door scheidingsmuren te plaatsen en daarmee afsluitbare kamers te maken. In andere woningen is juist gebruik gemaakt van de openheid, waardoor de woningen een grote doorlopende leefruimte zijn geworden.

Ruimte voor wonen

In 2021 bestonden de Diagoonwoningen vijftig jaar. Ter gelegenheid daarvan verscheen de publicatie 'Ruimte voor wonen' die de kenmerken en de daarmee samenhangende kwaliteiten van deze experimentele woningen beschrijft die garant staan voor een vorm van 'ideaal wonen'. Aan bod komen de maatschappelijke context waarin dit experiment tot stand kwam, de architectonische en stedenbouwkundige aspecten, de onderliggende visie van de architect en de ervaringen van bewoners van de afgelopen vijftig jaar. De publicatie sluit aan bij de toenemende belangstelling, herwaardering en actueel onderzoek naar de architectuur en stedenbouw na de wederopbouwperiode, onder de noemer Post65 (1965-1995). De publicatie is verkrijgbaar in een Nederlandstalige en Engelstalige versie.

Ruimte voor wonen

De experimentele Diagoonwoningen van Herman Hertzberger

Robert van der Nalmer

'En dan koop je van je spaarcenten zo'n diagoon-dinges, en sta je nog voor schut!'

*Bewoners moeten de huizen
zelf kunnen indelen,
uitbreiden en afbouwen*

Gezien de huidige woningbouwopgave zijn de Diagoonwoningen bijzonder actueel

Ruimte maken, ruimte laten

Kinderen van destijds herinneren zich dat er door die openheid altijd contact mogelijk was tussen de gezinsleden, veel meer dan zij in eerdere woningen gewend waren. Ook de verhoudingen tussen ouders en kinderen werden minder hiërarchisch. Er ontstond ruimte voor overleg over zaken als tutoyeren, haardracht, kleding, muziek, drank, uitgaan en het tijdstip waarop zij thuis moesten komen. Ook ervaren de bewoners het huis niet als leeg als ze er in hun eentje of met zijn tweeën zijn, maar ook niet als vol als het hele gezin compleet is. De ruimtelijke kwaliteiten worden evenzeer geroemd. De woningen nodigen uit tot het creëren van zitplekken en zithoekjes, tot rondkijken of tot nietsdoen en mijmeren. De Diagoonwoningen blijken daar in letterlijke én figuurlijke zin ruimte voor te bieden.

Controversiële geluiden

In de pers is men niet onverdeeld enthousiast over het project in Delft. In 1972 verschijnt er een artikel met de titel *'nieuw konsumptiegoed: eksperimenteel bouwen'*, geschreven in de

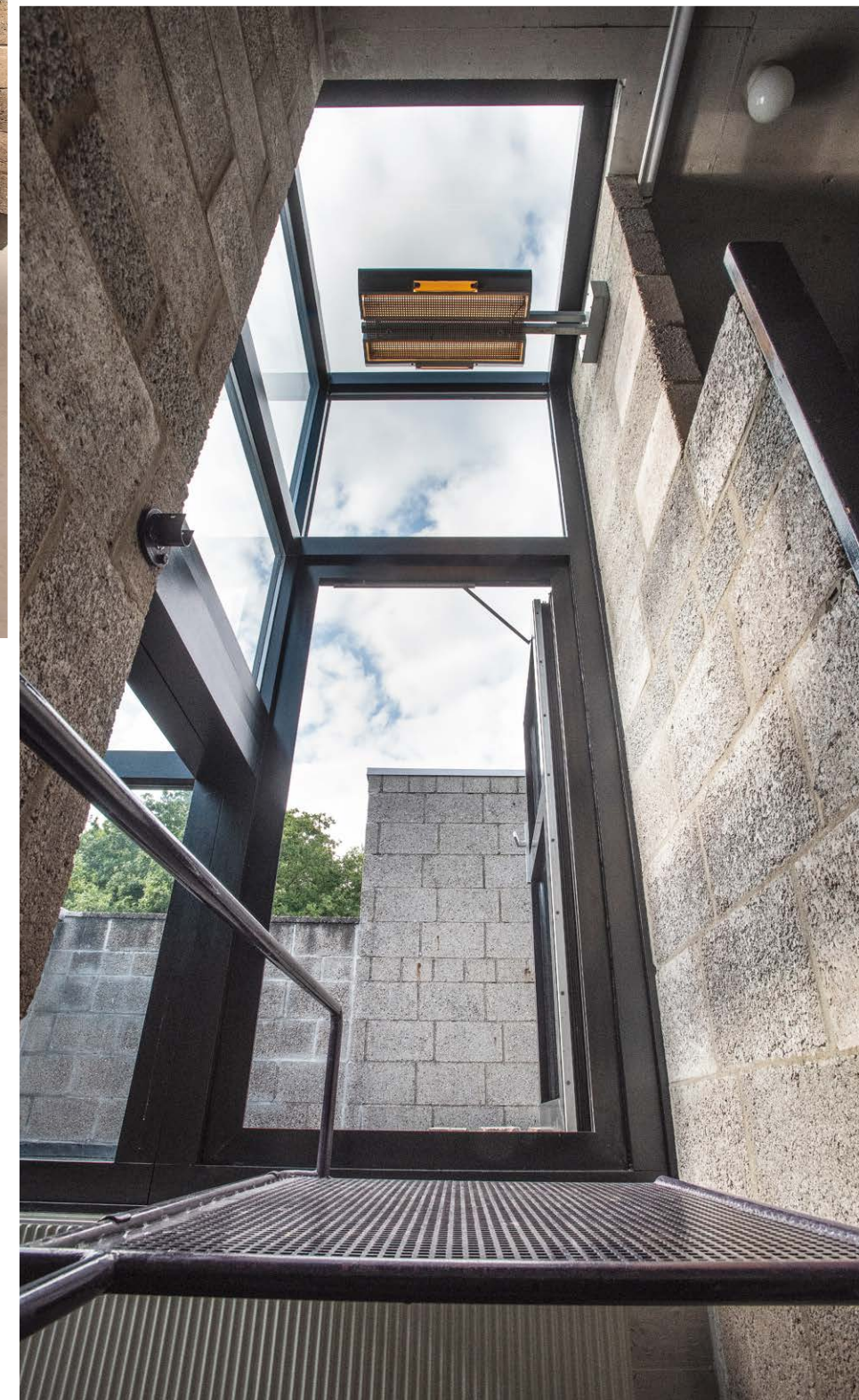
toenmalige 'moderne' spelling. In de boventitel staat verontwaardigd: 'En dan koop je van je spaarcenten zo'n diagoon-dinges, en sta je nog voor schut!'. De woningen zijn veel te duur en forceren geen fundamentele verandering van de woningbouw en de bouwnijverheid. Desondanks is de publieke belangstelling enorm. Met bussen tegelijk worden belangstellenden uit heel Nederland aangevoerd. Hun eerste indruk is vaak dat de woningen er inderdaad van buiten uitzien als bunkers. Eenmaal binnen oordelen de verraste kijkers anders en zijn veel mensen onder de indruk van de ruimtelijkheid en lichtval.

Duurzaamheid

Uit ruim vijftig jaar aan woonervaringen blijken de woningen nog steeds goed te functioneren. Opvallend is dat met name de psychologische aspecten van het wonen een dominante rol spelen. De waardering van zowel oude als nieuwe bewoners hebben in hoge mate betrekking op de zintuiglijke ervaringen: via het oog, oor, tastzin en evenwichtsorgaan (beweging). De Diagoonwoningen veroorzaken tal van gewaarwordingen,

Filmavond 24 november

Iconic Houses maakte een film over de ontwikkelingen van de Nederlandse woonarchitectuur in de twintigste eeuw. In *'Pioniers van het moderne woonhuis in Nederland'* presenteert de auteur van dit artikel het thema *'Experimenten met ruimte'*. Kijk mee op 24 november wanneer de film in Museum Het Schip te zien is. Twintig iconische huizen, verspreid door heel Nederland, geven inzicht in betere hygiëne en gezondheid, paleizen voor het volk, de rollen van vrouwen als opdrachtgever of architect en het woonhuis als zelfportret van de architect. Tickets zijn te krijgen via www.hetschip.nl/iconic-houses-filmavond

dankzij ruimte, licht, tijd en materie. De nadruk ligt niet louter op praktische aspecten, maar juist op het wonen als manier van leven. Gezien de huidige woningbouwopgave zijn de Diagoonwoningen bovendien bijzonder actueel. Opnieuw is standaardisatie de norm in materiaal, bouwwijze, verschijningsvorm en vooral ook het wonen zelf. Er is niet alleen sprake van woningnood, maar wederom van woonnood. In dat kader is de functionele en culturele duurzaamheid van de Diagoonwoningen opvallend. De woningen zijn een lichtend voorbeeld om op door te gaan, te ontwerpen en te bouwen in de geest van experiment en vernieuwing. ■

De Diagoonwoning van Robert von der Nahmer maakt deel uit van het Iconic Houses Netwerk, zie www.iconichouses.org